

עישון ביום טוב

א. כתובות ז ע"א

א"ל רב פפי לרב פפא: מאי דעתך? מתוך שהותרה חבורה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך, אלא מעתה, מותר לעשות מוגמר ביום טוב, דמתוך שהותרה הבערה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך! אמר ליה, עליך אמר קרא: אך אשר יאכל לכל נפש, דבר השווה לכל נפש. אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, נודמן לו צבי ביום טוב, הואיל ואינו שווה לכל נפש, ה"נ דאסור למשחטיה! אמר ליה: אנא דבר הצורך לכל נפש קאמינא, צבי צריך לכל נפש הוא.

ב. ביצה כב ע"ב

משנה. אף הוא אמר שלשה דברים להקל: מכבדין בית המטות, ומניחין את המוגמר ביום טוב, ועושין גדי מקולס בלילי פסחים. וחכמים אוסרין. גמרא. אמר רב אסי: מחלוקת לגמר, אבל להריח - דברי הכל מותר... אלא, אי אתמר הכי אתמר: אמר רב אסי: מחלוקת להריח, אבל לגמר - אסור.

רש"י

וחכמים אוסרין - בשלשתן, בכבוד - משום אשוויי גומות, ובמוגמר - משום דלאו צורך כל נפש הוא, ומהאי טעמא אסרין ליה בכתובות בפרק ראשון (ז), א: אשר יאכל לכל נפש - דבר השווה לכל נפש, וזה אינו אלא למפונקים, או למי שריחו רע, ובגדי מקולס - מפני שדומה לקדשים, ויאמרו: מותר להקדיש ולאכול קדשים בחוץ.

גמרא. מחלוקת לגמר - כשאסרו חכמים לא אסרו אלא כשמניחו כדי לגמר בו כלים, שנותן המחיתה עם הלבונה והגזלים תחת הבגדים להכניס בהן ריח, דלאו להנאת הגוף הוא, אלא להכשיר כלים, אבל מניח לבונה על גבי גחלים להריח ריח - מותר, שהנאת הגוף הוא, ולאוכל נפש דמי, והשתא למאי דקאמר רב אסי, לא הוי טעמא דרבנן משום דבר השווה לכל נפש כדפרישית לעיל, אלא משום דלקשוט כלים הוא מכיון, ולקמן הדר ביה מחמת קושיא.

מחלוקת להריח - התם הוא דשרי רבן גמליאל להניח ביום טוב כדי להריח, כתנא קמא דרבי אליעזר בר צדוק, ורבנן אסרי, דבעינן דבר השווה לכל נפש.

ג. מגן אברהם | סימן תקיד

ד (פמ"ג) לא יהיה לו מקום. אבל אם יוכל לאכול אפי' בבית העכו"ם אסור לכבות ונ"ל דה"ה כשישפרו כלי אכילה ואין לו כלים אחרים מותר לכבות, כ' בכ"ה ס"י תר"ח אסור לשתות הטוטין (שקורין טבק) משום מכבה ול"נ דאסור משום מוגמר ואינו שווה לכל נפש וכמ"ש ס' תקי"א:

ד. ביאור הלכה | סימן תקיא סעיף ד, ד"ה אין עושין מוגמר וכו'

ולענין שתיית טיטון ביום טוב יש דעות בפוסקים והובאו באחרונים יש מהן שאוסרין [הכנה"ג והמ"א בסימן תקי"ד והקרבן נתנאל בפ"ב דביצה והח"א] משום דהבערה זו אינו שווה בכל נפש כמו מוגמר וגם דמצוי בו כיבוי כשמדליק ע"י נייר או גחלת ומשליכם כדרכו בחול והרבה מקילין [דרכי נועם המובא בבה"ט ושלחן עצי שטים והברכי יוסף ועיין בשע"ת שהביא עוד ועיקר טעם כולם משום דעכשיו שהרבה רגילין בזה נעשה שווה בכל נפש] ורק שצריך ליזהר מכיבוי וכמו שכתב בשע"ת ובפ"ת דהיינו שלא להבעיר מנייר ורק משלהבת וגם מגחלת מותר דהיינו לקחת גחלת בוערת ומיד שהדליק הטיטון ישליכנו בחזרה על האש בענין שלא יהיה כיבוי כלל וגם שלא לכסות במכסה (דעקעל) שאינו מנוקב ושלא להרבות עוד טיטון בעוד שהתחתון בוער וגם בציגארין רגילין בחול להסיר הנשרף באצבע או לדחפו בקיר יש ליזהר בזה ביום טוב דיש בו משום כיבוי. עוד כתב בשע"ת דיש שנהגו להחמיר ביום טוב ראשון ובשני י"ט של ר"ה ולהקל ביום טוב שני וכן נוהגין לעשות ומ"מ הנהגין להקל אף ביום טוב ראשון אין למחות בידן ורק שיזהרו בענין כיבוי וכו"ל וכ"ז דוקא באותן מקומות שהעולם רגילין בזה והוא דבר השווה בכל נפש דאל"ה מדינא אסור. ואפילו במקומות

שרגילין הכל בזה ואז אין איסור מצד ההבערה עכ"פ יש להזהר ולהזהיר להעם שיהיו זהירין מחשש כיבוי וכו"ל:

ה. אשל אברהם (בוטשאטש) | סימן תקיא

[שו"ע סעיף ד] מוגמר. אודות עישון טובא"ק ביום טוב כתב הפרי מגדים ע"ה [אשל אברהם אות ט; משבצות זהב אות ב] להקל. וכן בפני יהושע ע"ה [שבת לט, ב ד"ה אמנם מתוך] אין בידנו קונטרס אחרון מספרו הקדוש להלכה למעשה, אך כן משמע דעתו גם להלכה למעשה. ובפרט שכתב שם להכריע שהיא רק חשש דרבנן וספיקו להקל. ומה שכתב בפרי מגדים שם [אשל אברהם] אי אזלינן בתר כל העולם או בתר מקום ההוא, נראה דלגבי עניני רפואות ובריאות הגוף אין לדון אלא כפי מקום ההוא, כידוע מספרים הקדושים שממקום למקום יש שנויים רבים בעניני המזגים ודרכי הרפואות והבריאות, והרי לפי מה שכתבו התוספות [שם] כל שאינו רק לתענוג ויש בו צד בריאות הוא מותר, כן יש ללמד זכות בזה. וי"ל גם כן מה שכתוב [שמות יב, טז] אשר יאכל לכל נפש היינו לכל דהו מכחות הנפש, כדמצינו לפרש כן תיבת כל, ואכילה היא בחינת תענוג. וזה יהיה טעם הפוסקים ע"ה דסבירא להו שמה שצריך להיות שווה לכל נפש או לרוב הוא מדרבנן:

ו. שו"ת זרע אמת | או"ח סימן ע"ג

אכן מצינו להרב דרכי נועם בחא"ח סי' ט' דמיקל בכל זה ומתיר לשתות בין ב"ט בין בת"צ חוץ מט"ב והיה טעמו משום דאת"ל דאין זה דבר השווה לכל נפש מ"מ חשב להוכיח דדוקא במידי דהנאת נפש בעינן דבר השווה לכל נפש משא"כ במה שהוא אוכל נפש ממש וא"כ מלבד דמציצת העשן רובא דעלמא שותים אותו וא"כ הוא דבר השווה לכל נפש דרובו ככולו בר מן דין אפי' אם לא היה שווה לכל נפש היה מקום להתיר משום דהחייך נהנה בו והוי כאוכל נפש ממש דלא בעי' שיהיה שווה לכל נפש אבל עכ"ז אין לאסור בתענית יחיד ואפי' בת"ב משום דאע"פ שהחייך נהנה בו מ"מ לא עדיף מטועם ופולט דמותר חוץ מט"ב משום חמדו ואבלו של יום עכ"ל... והנה מתחלה הניח לנו הר"ב ז"ל הנח' סוברת דבין אוכל נפש ובין הנא' נפש נפק"ל מקר' דאך אשר יאכל לכל נפש אלא דבא"נ ממש לא בעינן שווה לכל נפש וע"כ התיירו (נודמן צבי בכתובות דף ז') ועישון פירות (בפ"ב דביצה דף כ"ב) אע"פ שאינו שווה לכל נפש אבל הנאת נפש בעי' שיהיה שווה לכל נפש אבל כשאינו שווה לכל נפש אסור אפי' למפונקי' עכ"ל. ולע"ד אחרי אלף מחילות הנחה זו שוברת לבו של אדם ואין דעת חכמים נוחה הימנו אבע"א סברא אבע"א גמרא. אבע"א סברא דכיון דבין אוכל נפש בין הנאת נפש נפק"ל מחד קרא דהיינו אף אשר יאכל לכל נפש דכולל גם הנאת הגוף לפ"ד ז"ל א"כ היכי בעי' למיפס' קרא בסכינא חריפא ולומ' דשאני בין אוכל נפש להנאת נפש דמאן פלג לן כיון דכלא חד קרא הוא.

ז. תוספות | שבת דף לט ע"ב

וב"ה מתירין - משמע דוקא לרגליו אבל לצורך כל גופו לא וכן משמע בכלה שמעתין דמחמירין בחמין שהוחמו ב"ט כחמין שהוחמו בשבת וגזרו על הזיעה ביום טוב כמו בשבת כדאמר בביצה בהמביא ולקמן (דף מ. ושם) א"כ משמע שאסור לעשות הבערה משום רחיצה שאם לא כן לא היו גוזרים על הזיעה ותימה דמ"ש הבערה דרחיצה מהבערה דזיעה דשרי מדאורייתא כדמוכח התם ואומר ר"י בשם ריב"א דרחיצה אינה אלא לתענוג ואסורה כמו מוגמר דאסור בפ"ק דכתובות (ז. ז. ושם) משום דאין שווה לכל נפש וכן משמע בירושלמי דהיינו טעמא דרחיצה אבל זיעה שווה היא לכל נפש דאינה תענוג אלא לבריאות והא דתניא לקמן (ד' מ.) מרחץ שפקקו נקביו מעי"ט למחר נכנס ומזיע ה"ה אפי' הוחם בו ביום אלא נקט מעי"ט דאפי"ה דוקא מזיע אבל רוחץ לא.

ח. פני יהושע | שבת דף לט ע"ב

בא"ד ואומר ר"י בשם ריב"א דרחיצה אינו אלא לתענוג [כו'] אבל זיעה שווה היא לכל נפש דאינה תענוג אלא לבריאות כו' עכ"ל. ולכאורה מה שכתבו דאינו תענוג לשון מיותר הוא דאפילו אם היה תענוג כיון שעושין כן לבריאות שפיר הוי דבר השווה לכל נפש דאטו משום שיש בו תענוג מיגרע גרע אלא אפשר דלקושטא דמלתא משמע להו דאינו לתענוג. ומה

שהוצרכתי לזה היינו משום דנפ"מ לדינא לענין לעשן הטואב"ק ביום טוב שרוב העולם נוהגין היתר וכמה חכמים גדולים עושין כן והייתי רגיל לאסור לפי שיטת התוס' דהכא דרחיצת כל הגוף אסור מדאורייתא משום דמיקרי דבר שאינו שוה לכל נפש. אף על גב דאמינן לקמן ראה שאין הדבר עומד ופירש"י שאין הציבור יכולין לקבל אלמא שרגילין היו הרבה במרחצאות עד שלא היו יכולין לעמוד בהן ואפ"ה מיקרי דבר שאינו שוה לכל נפש כיון שיש כמה וכמה בני אדם שאין רוחצין ומש"ה לא דמי לאכילה ושתייה וכיוצא בו. א"כ כ"ש בעישון הטואב"ק אדרבה כמה וכמה ב"א מתרחקים מהם וא"כ לא הוי דבר השווה לכל נפש וכן ראיתי לבעל מ"א בהלכות יום טוב (סימן תק"ד סק"ד) שאוסר בפשיטות ולא הביא שום ראייה:

אמנם מתוך דברי התוס' דהכא דמחלקין בין רחיצה לזיעה משום דרחיצה אינו אלא לתענוג וזיעה לבריאת הגוף. וא"כ נראה דעישון הטואב"ק נמי הוי לבריאת הגוף לעלל המזון ולתאוות המאכל וכיוצא בזה אם כן אף שיש חושבין אותו לתענוג אפ"ה אין לאסור בשביל כך כדפרישית דאטו משום שהוא נמי לתענוג מיגרע גרע ואי משום שיש שאין רגילין בו אפ"ה לא גרע מזיעה דודאי כמה וכמה ב"א אין רגילין בכך אפ"ה שרי מדאורייתא ולא אסרו חכמים אלא משום רחיצה וגזירת הבלנין, כן נראה לי ועיין בקונטרס אחרון:

ט. חידושי הר"ן | שבת דף לט ע"ב

דרחיצת פניו ידיו ורגליו דבר השווה לכל נפש משא"כ ברחיצת כל גופו ואף על גב דזיעה על כרחין דבר השווה לכל נפש היא דהא מוכח בפרק המביא דזיעה הוה שריא קודם גזירה וכמו שכתבתי למעלה שנייא זיעה מרחיצה דזיעה משום רפואה היא לשמור הבריאות והכל צריכין לה משא"כ ברחיצה ומשום דרחיצה אסור מדאורייתא אסרו אף הזיעה משום לתא דידה.

י. שו"ת יביע אומר | חלק ה - אורח חיים סימן לט

וכן העלה בשו"ת דרכי נועם (חאו"ח סי' ט) להתיר העישון ביום טוב, ושאין לאסור מדין מוגמר, עפ"ד התוס' (שבת לט:), דזיעה שאינה לתענוג אלא לבריאות שוה לכל נפש היא, וכ"ש עישון סיגריות שהחייך הטועם המאכל נהנה ממנו, ויש בו הנאה לבריאות, וכמעט הוי אוכל נפש ממש, ורק מיעוטא דמיעוטא אין שותין אותו. ע"ש. וכ"כ הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' תקיא), שאין לאסור עישון הטואב"ק ביום טוב מדין מוגמר שאינו שוה לכל נפש, דשאני מוגמר שהוא לתענוג בעלמא, משא"כ הכא דהוי לבריאות, שהוא מעלל המזון, ועוזר בתנועות הגוף החיוניות, וכמה בנ"א מואסים באכילה אם לא ישתוהו מקודם כפי הרגלם, ויש צער בהעדרו, ואתי לאמנועי משמחת יום טוב. ותו דמאן לימא לן דחשיב אינו שוה לכל נפש, הא ודאי שיפה לכל אדם הבריא משום שמירת הבריאות ורפואה, ורק מי שלא הורגל בו קצה נפשו ממנו, ודמי לחמין לרגליו דשרי אף על גב דלא רגיל ביה וכו'. ושמעתי בילדותי מאבא מארי הגאון (החכם צבי) שסיפר לנו, שבימי חרפו היה נוהג בו איסור, וא"ל חסיד גדול ורב מובהק אחד שלא יפה הוא עושה בזה, כי מונע עצמו בחנם משמחת יום טוב, ומאחר שהיה רגיל בו, היה גורם לו צער ביום טוב ע"י. וכן לא יעשה, ולכן חזר לנהוג בו היתר, והטעם פשוט כנ"ל. עכת"ד. והגאון ר' יהונתן אייבשיץ בס' בינה לעתים על הרמב"ם (פ"ד מה' יום טוב ה"ו, דף ל ע"ב) כתב, שאף שהמעוררים על שתיית הטואב"ק ביום טוב משום שאינו שוה לכל נפש כדן מוגמר, וכמ"ש המג"א הנ"ל, נראה דלא ס"ל החילוק של התוס' פ' כירה (לט:), דמה שהוא לבריאות ולא לתענוג בלבד נקרא שוה לכל נפש, מ"מ אכתי יש לסמוך על מ"ש הרמב"ם, שטעם איסור מוגמר מפני שהוא מכבה, וא"כ בשתיית טואב"ק הא ליכא כיבוי כלל רק הבערה, והחוש יעיד ע"ז, ומותר, והרי גם בנר של בטלה אמרינן לא תאסור ולא תשרי, כמ"ש התוס' (ביצה כג) בשם הירוש', וא"כ אין למחות ביד הנוהגים היתר. ופוק חזי מאי עמא דבר. ע"כ. והפמ"ג (סי' תקיא מש"ז סק"ב) הביא ד' הפני יהושע הנ"ל, וסיים: ואני רגיל לשתות הטוטון ביום טוב כמנהג העולם לרפואה, ובפרט כהיום דהוי ממש שוה לכל נפש. ע"כ. (וכ"כ באשל אברהם שם סק"ט)

... ואמנם ראיתי בשו"ת עמודי אור (סי' כט) שאחר שהאריך בפלפול לאסור איסור בזה, ונמשך אחר דברי הקרבן נתנאל הנ"ל, סיים בסו"ד: ומה גם שבכל ספרי הרפואה מזהירים שלא ירגיל אדם עצמו בעישון סיגריות. ויש לחוש

לספק איסור תורה. ע"כ. ולכאורה היה מקום לחוש לטעם זה, ובפרט בזמנינו שנתפרסמה ברבים חוות - דעת רפואית מגדולי הרופאים והחוקרים שעישון הסיגריות מזיק מאד, ועלול להביא לידי חולי סרטן הריאות ח"ו, ובחנו זאת במחקר יסודי מעמיק. וא"כ אין העישון טוב לבריאות אלא להיפך, והרי מיסודי ההיתר מפני שהעישון טוב לבריאות, ובהגלות נגלות דברי חכמי הרפואה נתערערו יסודות ההיתר בזה. אולם י"ל שיש בעישון טוב ורע, שאמנם בריא הוא לעיכול וכיו"ב, אך בכל זאת מזיק לריאות, כיתר הסמים והרפואות שהם מעלים ארוכה לחולי זה, ומזיקים לחולי אחר. וכמ"ש בפסחים (מב:), כל מידי דמעלי להאי קשה להאי. ובפרש"י (שם ק"ג) כתב כן לענין הסמים. ע"ש. וכיו"ב כתב הרמב"ן בתורת האדם שבכל הרפואות אנו מוצאים שמה שמרפא לזה ממית לזה. והובא בב"י יו"ד (סי' רמא). ע"ש. ושו"ר בשו"ת לבושי מרדכי מהדו' בתרא (סי' קה) שכ' ג"כ להתיר העישון ביום טוב, משום שאע"פ שהוא קשה ומזיק לריאה, מ"מ הוא בריא לגוף. ע"ש. ומצאתי ג"כ להגאון משאוול בשו"ת זכר יהוסף (סי' קצח) שדחה דברי העמודי אור שהאריך בפלפול לאסור, והביא דברי נתיבות השלום ועוד אחרונים להתיר. ע"ש. וכן בס' מאורי אור (חלק עוד למועד דל"א ע"א, ודף פ סע"א) פסק ג"כ להתיר. ע"ש. וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי חאו"ח מה"ק (סי' צו) ומה"ת (סי' לג). ובשו"ת ציץ הקודש ח"א (סי' לח). ובס' חינוח חסדא ח"א (דק"ג ע"ד וע"ד). ע"ש. ובס' ישרי לב (דף ה' ע"ב) כתב, שרוב העולם נוהגים לעשן ביום טוב, שנחשב להם כאוכל נפש, וזוהי שמחתם ביום טוב. ע"ש. וכ"כ הגרי"ח בשו"ת רב פעלים ח"ב (סי' נח) וחי"ד (סי' כב) שעכשיו המנהג פשוט לעשן הטבאק גם ביום טוב ראשון, כדעת המתירים, שטעמם ונימוקם עמם, ובפרט שבזה"ז רבו השותים והוי שוה לכל נפש. אך יש חסידים שנוזהרים מלשתותו ביום טוב א', ובב' ימים של ר"ה, אלא שותים אותו רק ביום טוב שני, ועכ"פ המקילים יש להם רבנים גדולים גאוני עולם לסמוך עליהם. ע"כ. וכ"פ בשו"ת פעולת צדיק ח"ב (סי' כד). ע"ש. ופוק חזי מאי עמא דבר, רבים שתו ורבים ישתו. [אלא שאם מכבדים בסיגריות ביום טוב למי שלא הורגל כ"כ לעשן, נכון להמנע מלקבל סיגריות לעשן ביום טוב, כי די להתיר לאלה שמניעת העישון גורמת להם צער, ויש בזה להם מניעת שמחת יום טוב. אבל למי שלא הורגל בזה, שב ואל תעשה עדיף].

יא. רמב"ם | רוצח ושמירת הנפש, פרק יא

ד. אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שיכשל בו אדם וימות כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו בין שיש בהן מים בין שאין בהן מים חייב לעשות להן חוליה גבוהה עשרה טפחים או לעשות לה כסוי כדי שלא יפול בה אדם וימות. וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות מצות עשה להסירו ולהשמר ממנו ולהזהר בדבר יפה יפה שנ' +דברים ד' ט' השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, והניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מצות עשה ועבר על לא תשים דמים.

ה. הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות וכל העובר עליהן ואמר הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עלי בכך או איני מקפיד על כך מכין אותו מכת מרדות.

ו. ואלו הן: לא יניח אדם פיו על הסילון המקלח מים וישתה, ולא ישתה בלילה מן הנהרות ומן האגמים שמא יבלע עלוקה והוא אינו רואה, ולא ישתה מים מגולים שמא שתה מהן נחש וכיוצא בו מזוחלי עפר וישתה וימות.

יב. רמב"ם | דעות, פרק ד

א. הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה, לפיכך צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המברין והמחלימים, ואלו הן: לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב, ולא ישתה אלא כשהוא צמא, ואל ישהא נקביו אפילו רגע אחד, אלא כל זמן שצריך להשתין או להסך את רגליו יעמוד מיד.

